УДК 343.412

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ

CRIMINAL LAW MAINTENANCE OF FREEDOM OF SPEECH IN UKRAINE AND EUROPEAN STANDARDS OF THE MEDIA

Павликівський В.І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін та адміністративного права
Харківського економіко-правового університету

У статті розглядаються проблеми кримінально-правового забезпечення свободи слова крізь призму європейських та світових стандартів захисту засобів масової інформації. Наявна правова регламентація, на відміну від європейських реалій, не забезпечує ефективний захист журналістської діяльності зі збору, отриманню та безперешкодному розповсюдженню інформації в Україні. Пропонується посилити кримінально-правовий захист діяльності журналістів в Україні та внести відповідні зміни в законодавство про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: свобода слова, журналістська діяльність, правові гарантії, захист свободи слова, кримінальна відповідальність.

В статье рассматриваются проблемы уголовно-правового обеспечения свободы слова через призму европейских и мировых стандартов защиты средств массовой информации. Наличие широкой правовой базы, в отличие от европейских реалий, не обеспечивает эффективной защиты журналистской деятельности по сбору, получению и беспрепятственному распространению информации в Украине. Предлагается усилить уголовно-правовую защиту деятельности журналистов в Украине, внеся соответствующие изменения в законодательство об уголовной ответственности.

Ключевые слова: свобода слова, журналистская деятельность, правовые гарантии, защита свободы слова, уголовная ответственность.

The problems of criminal law ensuring of freedom of speech through the prism of the media protection European and international standards are considered in this article. At the same time, as opposed to Europe, a good legal basis does not provide efficient protection of journalists' activities in gathering, gaining and freely disseminating of information in Ukraine. On the abovementioned ground the strengthening of criminal law protection of journalists' activities in Ukraine by means of making appropriate amendments to Criminal Code is proposed.

Key words: freedom of speech, journalist activity, legislative guaranties, protecting freedom of speech, criminal responsibility.

Постановка проблеми. Законодавство у сфері діяльності засобів масової інформації в країнах розвинених демократій складалося впродовж століть. Іще в 1859 р. відомий теоретик свободи преси Дж. Мілль у своєму трактаті «Про свободу» досліджував «властивості і межі тієї влади, яка може бути справедливо визнана суспільством над індивідом» [1, с. 288]. На переконання дослідника, ніхто, у тому числі й сам народ, не має права обмежувати свободу висловлювання думок.

Закріплене в законодавствах більшості європейських держав право доступу громадян до інформації є одним з основних прав людини. Тож дослідженню та аналізу механізмів регулювання і контролю діяльності засобів масової інформації через систему законодавства відведене вагоме місце в наукових працях таких відомих зарубіжних учених: Н. Вінера, Д. Белла, Е. Бредлі, П. Бурдьє, Б. Гунтера, М. Дженіса, М. Кастельса, Р. Кея, М. Мая, М. Маклюена, Т. Пітерсона, Ф. Сіберта, У. Шрамма та багатьох інших. У зв'язку з особливостями державотворення в Україні, увагу проблемам законодавчого врегулювання відносин влади і засобів масової інформації українські науковці почали приділяти лише з часу проголошення незалежності України. Дослідженню інформаційного законодавства країн розвинених демократій, принципів законів про засоби масової комунікації, механізмів саморегулювання ЗМІ присвячені наукові праці вітчизняних учених: О. Гриценко, С. Демського, О. Зернецької, В. Іванова, Г. Почепцова, О. Старіша, Ю. Фінклера, А. Чічановського, В. Шкляра, А. Юричка та інших.

З 2001 р. в Україні передбачена кримінальна відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України), однак її ефективність та реальний стан дотримання свободи слова в державі залишає бажати кращого [2]. Прагнення України долучитися до світового та європейського співтовариства вимагає від нашої держави створення та забезпечення умов гідного та повноцінного життя людини, визнання її основних прав та свобод, у тому числі у сфері отримання та розповсюдження інформації, свободи слова та самовираження. У зв'язку з чим постає необхідність аналізу принципів регулювання діяльності засобів масової інформації у світовому та європейському вимірі, та розроблення відповідних законодавчих пропозицій щодо врегулювання діяльності ЗМІ в Україні, у тому

числі стосовно кримінально-правового забезпечення свободи слова.

Мета статті – вивчення європейського досвіду регулювання діяльності ЗМІ та розроблення пропозицій щодо вдосконалення кримінального-правового забезпечення свободи слова в Україні. Завдання дослідження полягає в проведенні правового аналізу національного законодавства та законодавства Європейського союзу у сфері регулювання свободи слова та діяльності журналістів.

Виклад основного матеріалу. Будучи складовою частиною авторитарного режиму, журналістика за часів колишнього СРСР у своїй діяльності спиралась на партійні постанови та вказівки, а не на правові документи, як прийнято в усіх цивілізованих країнах світу. І лише з проголошенням демократії та гласності після 1986 р., із прийняттям у 1990 р. в колишньому СРСР Закону «Про пресу та інші засоби масової інформації» поступово почали розв'язуватися проблеми функціонування ЗМІ [3, с. 47]. Важливого значення вони набули в Україні після прийняття Декларації про державний суверенітет України, Акта проголошення її незалежності. Правова регламентація в нашій державі, яка почалася з 1990 р., надала правову основу для подальшої діяльності ЗМІ України. Важливі положення щодо цього були закріплені в Конституції України. Так, у ст. 15 та ст. 34 Основного закону зазначається, що суспільне життя в нашій державі ґрунтується на політичній, економічній та ідеологічній багатоманітності. Кожна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена. Держава гарантує право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Починаючи з 1992 р., Верховна Рада України прийняла цілу низку законодавчих актів, що тим чи іншим чином стосуються різних галузей діяльності ЗМІ. На сьогодні українське законодавство про ЗМІ та інформаційний простір включає в себе значну кількість нормативних документів. Серед них закони України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про авторське право і суміжні права», «Про інформаційні агентства», «Про рекламу», «Про державну таємницю», «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» та інши.

Важливу роль у забезпеченні свободи журналістської діяльності відіграє забезпечена законом заборона цензури. Відповідно до ст. 24 цього закону під цензурою розуміється будь-яка вимога до журналіста, засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації.

Закон забороняє:

– втручання в професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації;

– умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та/або переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, критику, здійснювані посадовою особою або групою осіб за попередньою змовою, тягне за собою кримінальну відповідальність відповідно до Кримінального кодексу України [4].

Ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» прирівнює відповідальність за скоєння злочину проти журналіста у зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків або перешкоджання його службовій діяльності до відповідальності за скоєння таких же дій проти працівника правоохоронного органу [5].

Службова діяльність журналіста не може бути підставою для його арешту, затримання, а також вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених ним матеріалів та технічних засобів, якими він користується у своїй роботі. У разі відшкодування відповідно до Цивільного кодексу України журналістом і засобом масової інформації заподіяної ними моральної (немайнової) шкоди на них покладається солідарна відповідальність з урахуванням міри вини кожного [5].

Однак, незважаючи на достатньо широку регламентацію діяльності засобів масової інформації, що відбулася за останні 20 років, сучасний стан дотримання свободи слова та діяльності ЗМІ в Україні слід визнати незадовільним. Загалом у 2013 р. в рамках щомісячного «Барометру свободи слова» Інститут масової інформації зафіксував 496 порушень свободи слова, що в півтора рази більше, ніж у 2012 (283 порушення), у шість разів більше, ніж у 2009 р. (79 випадків), і в одинадцять разів більше, ніж у 2005-му (44 порушення) [6].

У зв'язку із цим постає необхідність вивчення світового, у тому числі європейського досвіду у сфері регулювання свободи слова та діяльності журналістів. Проведення такого аналізу дозволить запропонувати нові підходи у вирішенні проблеми реалізації свободи слова та діяльності засобів масової інформації.

Європейське законодавство у сфері регулювання діяльності засобів масової інформації складається перш за все з двох основоположних законодавчих актів – Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7] та Хартії основних прав Європейського Союзу [8].

Європейська конвенція з прав людини є обов'язковою угодою, яка має майже конституційний статус у більшості країн континенту. Членство в Раді Європи залежить від прийняття ЄКПЛ: країна не може стати членом Ради Європи, якщо вона не ратифікувала та не імплементувала ЄКПЛ у національне законодавство.

Засобам масової комунікації присвячена насамперед ст. 10 Євроконвенції. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів.

П. 1 ст. 11 Хартії Європейського союзу про основні права, яка відповідно до Угоди про Європейський

союз також є юридично обов'язковою для усіх країн-учасниць, практично відтворює положення Європейської конвенції, зазначаючи, що кожна людина має право на свободу вираження думки, отримувати та розповсюджувати інформацію, ідеї без будь-якого втручання з боку публічної влади та незалежно від державних кордонів. П. 2 підтверджує свободу та плюралізм засобів масової інформації.

В Хартії європейської безпеки ОБСЄ вказан: «Ми підтверджуємо значення незалежних засобів масової інформації та вільних потоків інформації, а також доступу громадськості до інформації. Ми беремо на себе зобов'язання прийняти всі необхідні заходи по створенню необхідного підгрунтя для функціонування вільних та незалежних засобів масової інформації та безперешкодного трансграничного та внутрішньодержавного потоків інформації, які ми вважаємо найважливішим компонентом будь-якого демократичного, вільного та відкритого суспільства» [9].

Положення Конвенції про основні права людини зазнають подальшого розвитку та реального втілення в нормах, розроблених Європейським судом з прав людини, рішення якого є обов'язковими для усіх країн Ради Європи. Держави-члени Ради Європи визнають юрисдикцію Європейського суду з прав людини з питань тлумачення та використання Конвенції та протоколів до неї. Заяви до ЄСПЛ подаються у випадку, коли всі можливості захисту у своїй країні вичерпані. Європейський суд з прав людини може зобов'язати конкретну державу-члена Ради Європи переглянути певні судові рішення, змінити норми національного законодавства, що порушують права осіб. І це не можливість, а реальна практика Європейського суду з прав людини. Рішення суду є обов'язковими не тільки по розглянутій справі, але й щодо аналогічних випадків, тобто діє судовий прецедент. Практика ЄСПЛ щодо застосування та тлумачення ст. 10 Європейської конвенції з прав людини унікальна з точки зору багатогранності правовідносин, що є предметом розгляду в останнє десятиріччя, послідовності та принциповості його позицій.

Європейський суд з прав людини зазначав, що «свобода вираження є однією з основних складових демократичного суспільства та необхідною умовою його прогресу та розвитку кожної людини. Це стосується не тільки тієї «інформації» та тих «ідей», що сприймаються схвально або з байдужістю, але й тих, які ображають, шокують або дратують державу або частину населення. Такими є вимоги плюралізму, толерантності та широти поглядів, без яких «демократичне суспільство» неможливе.

Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р. містить положення, які підкреслюють важливе значення поширення інформації із інших держав-учасниць та ставлять за мету полегшувати вільне і широке розповсюдження всіх форм інформації, сприяти співробітництву у сфері інформації та обміну інформацією з іншими країнами.

На Московській нараді Конференції щодо людського виміру НБСЕ (жовтень 1991 р.) держави-учасники однозначно погодились з тим, що «знову підтверджують право на свободу вираження своєї думки, у тому числі право на спілкування та право засобів інформації збирати, передавати та розповсюджувати інформацію, новини, думки.

Своєрідну доктрину свободи слова, а відтак – засобів масової інформації закріплено в резолюції «Журналістські свободи і права людини», прийнятій у рамках 4-ї Європейської конференції міністрів з питань політики у сфері засобів масової інформації (Прага, 7–8 грудня 1994 р.). Принципово важливими рішеннями Ради Європи щодо свободи масової інформації, гарантій права доступу до інформаційних ресурсів та відповідальності засобів масової комунікації перед суспільством можна вважати рекомендації Комітету міністрів «Про заходи забезпечення прозорості засобів масової інформації» (1994) та «Про заходи щодо стимулювання плюралізму в засобах масової інформації» (1999).

В 1997 р. за рішенням Постійної ради ОБСЄ була запроваджена посада Представника ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації. Представник ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації стежить за ситуацією в цій області у всіх державах-учасницях, а також підтримує і заохочує повне дотримання принципів і зобов'язань ОБСЄ, які стосуються свободи вираження поглядів та свободи засобів масової інформації.

Нарешті, у грудні 2010 р. на саміті ОБСЄ в Казахстані була прийнята Астанінська ювілейна декларація «На шляху до суспільства безпеки», яка підтвердила значущість засобів масової інформації для усіх країн-учасниць та значущість прав людини для всього світового співтовариства. У п. 6 документа зазначено: «Ми категорично та остаточно підтверджуємо, що зобов'язання, прийняті в області людського виміру, є питаннями, що представляють безпосередній та законний інтерес для усіх держав-учасниць та не відносяться до виключно внутрішньої компетенції відповідної держави. Ми цінуємо важливу роль, яку відіграють громадянське суспільство та вільні ЗМІ, допомагаючи нам у повному обсязі забезпечити повагу прав людини, основних свобод, демократії, включаючи вільні та чесні вибори та верховенство права». Зазначені документи хоча й не мають звичних ознак міжнародного договору, у той же час містять очевидні міжнародні зобов'язання, якими повинні керуватися держави-учасниці поряд з їхніми зобов'язаннями по міжнародному праву, у них міститься спадкоємність та розвиток.

Незважаючи на визнання свободи слова у всьому цивілізованому світі та більшості країн світу, порушення прав журналістів відбувається практично в будь-якій державі, незалежно від розвитку демократії та законодавчої регламентації діяльності ЗМІ. Так, багаточисленними є звернення до Євросуду журналістів європейських країн та прийнятих рішень на їх користь. Наприклад, Євросуд у справі «Санді Таймс» проти «Об'єднаного Королівства» констатував «видатну роль, яку преса відіграє в правовій державі» [10, с. 178–182], роль «постачальника інформації та громадського охоронця» [10, с. 152–

171], «необхідність надання ЗМІ особливих привілеїв та особливих обов'язків перед суспільством, обов'язок преси в поширенні інформації та ідей, які становлять громадський інтерес» («Санді Таймс» проти Об'єднаного Королівства», вирок від 26 квітня 1979 р.; «Обсервер» і «Гардіан» проти Об'єднаного Королівства», вирок від 26 листопада 1991 р.). Завдання преси – розповсюджувати таку інформацію, а право громадськості – отримувати її. Причому при розгляді концепції роботи преси Суд категорично заперечив положення про те, що завдання медіа – давати інформацію, «а інтерпретувати її повинен читач» [10, с. 171]. Тобто Євросуд вважає, що «свобода преси надає громадськості один з найбільш ефективних засобів формування щодо ідей та поведінки її політичних лідерів. Зокрема, мас-медіа надають можливість політикам прокоментувати інформацію, яка цікавить громадську думку, а також спонукають кожного брати участь у вільних політичних дебатах, що є однією з основ концепції розвитку демократичного суспільства» («Кастеллс проти Іспанії», вирок від 23 квітня 1992 р.). Обмеження прав преси в цих випадках не повинно бути, оскільки це може «заважати журналістам здійснити свій внесок у загальне обговорення питань щодо життя суспільства» [10, с. 179]. Всі ці рішення є обов'язковими і для України.

Демократія і свобода слова, свобода слова і свобода преси – ті неподільні цінності, якими вимірюється система свободи кожної держави. Водночас регулювання і контроль діяльності засобів масової інформації здійснюється через систему національного законодавства та шляхом розробки і втілення спеціальних урядових програм сприяння ЗМІ. Для прикладу, у конституціях Австрії, Іспанії, Німеччини, Нідерландів, Франції та США закріплені положення забезпечення гарантій права доступу громадян до інформації. Найбільш серйозний захист свободи ЗМК передбачено, наприклад, законодавством Швеції, Конституція якої гарантує громадянам вільне отримання будь-якої інформації та можливість ознайомитися з іншими думками. Законодавці ж Австралії та Великої Британії переконані, що свобода слова та особлива роль ЗМК у формуванні громадської думки і служінні суспільним інтересам гарантована «неписаними» законами національної демократії. Аналіз кримінального законодавства багатьох країн свідчить про наступне. У більшості пострадянських країн передбачено кримінальну відповідальність за порушення свободи слова та прав журналістів, у той же час стан дотримання свободи слова в цих країнах визнається світовим співтовариством як незадовільний [11]. З іншого боку, кримінальне законодавство Європейських країн та США не містить норм щодо кримінального переслідування порушень свободи слова, однак рівень її дотримання та забезпечення прав журналістів є набагато вищим.

17 липня 1997 р. Верховна Рада України ратифікувала приєднання України до Європейської конвенції з прав людини (Конвенцію про захист прав людини і основних свобод), а 2 вересня 1997 р. отримала ратифікаційні грамоти Ради Європи. З цього часу цей важливий документ став частиною законодавства України. Таким чином, громадянам нашої держави тепер надана можливість захищати свої права, застосовуючи міжнародні норми в такому ж порядку, який передбачений для норм національного законодавства.

У той же час в Україні спостерігається суттєве погіршення ситуації з дотриманням свободи слова та захисту професійної діяльності журналістів. Згідно з дослідженнями Інституту масової інформації 2012 р. став для ЗМІ в Україні одним з найгірших за останні десять років [12]. У цілому експерти зафіксували 324 випадки порушень прав журналістів, з них: арешти, затримання – 6; напади, побої, погрози – 40; перешкоджання професійній діяльності, цензура – 180; економічний та політичний тиск – 43 [12]. Зазначена тенденція спостерігається в усьому світі. Згідно зі звітом організації «Репортери без кордонів» у 2012 р. у світі загинуло на 33% більше журналістів порівняно з попереднім роком. Було вбито 88 професійних журналістів та 47 цивільних, понад тисячу журналістів та блогерів було заарештовано, близько двох тисяч піддані погрозам та нападам [13].

Викладене свідчить про певні проблеми, що виникають у сфері кримінально-правового захисту свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні. Так, зі 103 випадків порушення прав журналістів тільки у 4 порушено кримінальну справу за ст. 171 КК України [14]. Складнощі правозастосування норми, передбаченої ст. 171 КК у значній частині, пов'язані з проблемою визначення та неоднозначністю тлумачення таких понять, як «журналіст», «професійна діяльність», «перешкоджання законній професійній діяльності», «переслідування за виконання професійних обов'язків». Крім того, сучасне українське законодавство передбачає кримінальну відповідальність лише за перешкоджання та переслідування журналіста. Поза увагою кримінального законодавства залишаються такі розповсюджені форми порушень прав журналістів, як вилучення техніки, цензура, насильство тощо. Таким чином, актуальним є подальше удосконалення кримінального законодавства щодо захисту свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні. Активна робота на законодавчому рівні в цьому напрямку здійснюється з 2008 р. Існує декілька проектів закону щодо захисту свободи слова та прав журналістів в Україні. Зокрема, проект закону «Про державно-правові гарантії захисту професійної діяльності журналістів», поданий народним депутатом А. Яценко 16.05.2008 р. за № 2508; проект закону «Про захист професійної діяльності журналістів», внесений КМ України 12.06.2008 р. за № 2636; проект закону «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо посилення гарантій свободи слова в Україні)», поданий народним депутатом А. Яценюком 31.05.2010 р. за № 6447; проект закону «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо посилення гарантій свободи слова в Україні та протидії цензурі)», поданий народним депутатом О. Кондратюком 16.06.2010 р. за № 6447–1; проект закону

«Про захист професійної діяльності журналістів», поданий народним депутатом М. Катеринчуком 30.01.2013 р. за № 2140. Кожний з зазначених проектів та низка інших знаходяться на різних етапах свого розгляду у Верховній Раді України, частина з них відхилена, зокрема проекти А. Яценюка та А. Яценко. Низка запропонованих змін у кримінальне законодавство у вказаних проектах схожа і пов'язана із посиленням відповідальності за посягання на життя та здоров'я журналіста. Однак є і певні відмінності. В одному випадку пропонується шкоду здоров'ю та смерть журналіста визначити в якості кваліфікуючих ознак ст. 171 КК (проекти А. Яценко та М. Катеринчука), в іншому – категорію «журналіст» визначити в якості самостійної у ст. 345, 347, 348, 349 КК (проекти А. Яценюка та О. Кондратюка). Другий варіант є більш прийнятним, враховуючи те, що чинне законодавство прирівнює відповідальність за посягання на журналіста у зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків до відповідальності за скоєння таких же дій проти працівника правоохоронного органу. У цьому випадку логічним є внесення відповідних змін до ст. ст. 345, 347–349 КК, що передбачають відповідальність за посягання на власність, здоров'я та життя працівників правоохоронних органів. У той же час виникають певні зауваження щодо визнання авторитету органів державної влади основним безпосереднім об'єктом при посяганні на життя та здоров'я журналіста у зв'язку з виконання ним законної професійної діяльності.

Мають місце і суттєві відмінності в проектах. Так, якщо проекти А. Яценко та М. Катеринчука обмежуються посиленням відповідальності за посягання на життя і здоров'я журналіста, то проекти А. Яценюка та О. Кондратюка пропонують розширення сфери кримінального законодавства у сфері журналістської діяльності. Також актуальними залишаються пропозиції щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення права на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості або цензуру; вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів та технічних засобів (проект О. Кондратюка); публічні заклики до обмеження свободи слова та свободи зборів, висвітлення та доступу до інформації; умисне ненадання або надання неповної інформації на журналістський запит; завідомо незаконні рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування пов'язані із забороною проведення масових заходів щодо виявлення свободи слова та свободи думки (проект А. Яценюка). Таким чином, слід констатувати про назрілу необхідність кардинальних змін щодо законодавчого забезпечення кримінально-правового захисту свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні.

Висновки. Проведений правовий аналіз правової регламентації свободи слова та діяльності засобів масової інформації в Україні підтверджує тезу про її відповідність сучасним вимогам Європейського союзу у сфері дотримання свободи слова. У той же час наявна широка правова база, на відміну від європейських реалій, не забезпечує реальний захист діяльності засобів інформації. Навіть наявність кримінально-правової заборони щодо перешкоджання професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України) не покращає ситуацію в країні. Саме тому необхідне розроблення та удосконалення відповідних механізмів реалізації права на свободу слова та свободу діяльності ЗМІ. Враховуючи останні події, які відбулися в Україні, потребує суттєвого перегляду концепція кримінально-правового забезпечення свободи слова в Україні. За останні три місяці в Україні зафіксовано 139 випадків посягання на журналістів під час виконання ними своїх професійних обов'язків. Більшу частину посягань скоєно працівниками правоохоронних органів [15]. Нагальним є розширення сфери дії кримінального закону на такі порушення свободи слова, як цензура, відмова в доступі до інформації, удосконалення змісту існуючої норми про відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналістів.

Враховуючи основоположний характер права на свободу висловлювання, кримінально-правове забезпечення повинно бути втілене в точні та чітко визначені норми заборони, які б виключали подвійне тлумачення та не викликали б складнощів у їх застосуванні. Більш того, зазначені заборони повинні переслідувати законні цілі та бути необхідними в демократичному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Милль Дж. О свободе / Дж. Милль ; пер. с англ. А. Н. Неведомского // О свободе. Антология мировой либеральной мысли (I половины XX века). – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – С. 288–392.

2. Україна визнана як частково вільна у рейтингу «Свобода преси - 2013» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.freedomhouse.org/article/ukraine-not-delivering-freedom-expression-promises-ukr.

3. Гавдьо Ю. Р. Історичні аспекти нормативно-правового регулювання засобів масової інформації / Ю. Р. Гавдьо // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2010. – № 1 (3). – С. 47–52.

4. Закон України «про інформацію» від 02.10.1992 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.

5. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 50. – Ст. 302.

6. «2013 став найгіршим для свободи слова в Україні за останні 11 років. Інститут масової інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://imi.org.ua/news/42716-2013-stav-naygirshim-dlya-svobodi-slova-v-ukrajini-za-ostanni-11-rokiv.html.

7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

8. Хартія основних прав Європейського Союзу» від 07.12.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

9. Хартія європейської безпеки від 19.11.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_166.

10. Європейська конвенція з прав людини. Свобода вираження поглядів : Довідник з українського та європейського інформаційного законодавства / В. Ф. Іванов, Ю. Є. Зайцев. – К. : Центр вільної преси, 2002. – 518 с.
11. Україна опустилася у рейтингу Всесвітнього індексу свободи преси на 126 місце [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.telekritika.ua/news/2013-01-30/78593.
12. Отчет института массовой информации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://focus.ua/society/268943/.
13. Отчет общественной организации «Репортеры без границ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://euroua.com/humrights/journalism/1624-reportery-bez-granits-2012-god-samyj-plokhoj-dlya-svobody-pressy.
14. Стенограма засідання Міжвідомчої робочої групи з аналізу стану додержання законодавства про свободу слова та захист прав журналістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/news/23329.html.
15. Євромайдан: список постраждалих журналістів - 139 випадків // Інститут масової інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://imi.org.ua/news/42295-spisok-postrajdalih-jurnalistiv-30-vipadkiv-onovlyuetsya.html.

УДК 343.341(048)

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ФОРМАЛІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИКИ ТЕРОРИЗМУ

ON THE NEED FORMALIZATION PREVENT TERRORISM

Рижов І.М.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри Національної академії Служби безпеки України

Стаття присвячена аналізу перспектив формалізації профілактики тероризму та окресленню сутнісного наповнення відповідної нормативно-правової бази. Пропонується унормування профілактики тероризму на рівні окремого закону України, основною метою якого є мінімізація теророгенності громадянського суспільства.
Ключові слова: тероризм, злочин терористичного характеру, профілактика тероризму, соціально-правовий контроль, кризова ситуація.

Статья посвящена анализу перспектив формализации профилактики терроризма и обрисовке сущностного наполнения соответствующей нормативно-правовой базы. Предлагается нормирование профилактики терроризма на уровне отдельного закона Украины, основной целью которого является минимизация терророгенности гражданского общества.
Ключевые слова: терроризм, преступление террористического характера, профилактика терроризма, социально-правовой контроль, кризисная ситуация.

This article analyzes the prospects for formalization prevention of terrorism and defining the essential content of the relevant legal framework. Proposed normalization prevention of terrorism at the level of the Law of Ukraine main objective minimization terorohennosti civil society.
Key words: terrorism, crime of terrorist nature, prevention of terrorism, social and legal control, crisis.

Постановка проблеми. Світова спільнота поділяє стурбованість щодо вкрай трагічних подій, які відбуваються останнім часом в Україні, та наголошує, що поширення тероризму визначається як один із чинників, що загрожує глобальній міжнародній стабільності та негативно позначається на безпековому середовищі в Європі та світі [1].

На тлі інформації з фронтів щодо перебігу трагедії мало хто звертається до витоків цієї соціальної катастрофи, ціна якої зараз вже вимірюється тисячами загиблих та сотнями тисяч безхатченків, тим більш не вдається до роздумів стосовно втрачених можливостей її уникнути в недалекому минулому, й чому це не було зроблено. Залишимо пошук історичної справедливості наступним поколінням, актуалізуючи ідею пошуку механізмів профілактики і запобігання подібним конфліктам у найближчому майбутньому. Відтак, удосконалення методів уникнення тероризму як похідної глобальних соціальних трагедій, пошук технологій його профілактики через вплив на першопричини, що його провокують, стає більш актуальним, ніж ескалація винятково поліцейського або військового протистояння з ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний рівень вивченості тероризму в усіх аспектах (соціальному, юридичному, технологічному тощо) не можна охарактеризувати високим ступенем науковості. Визначення тероризму як сукупність поглядів на явище науково практично не оформлено. Питання кримінологічної сутності тероризму розглядали такі вчені, як Ю.М. Антонян, Т.С. Боярсозонович, В.П. Ємєльянов, І.І. Карпець, В.Н. Кудрявцев, В.В. Лунєєв, Є.Г. Ляхов, Л.А. Моджорян, В.В. Устинов і багато інших. Слід відмітити суттєвий внесок українських дослідників тероризму в розвиток сучасної контртерористичної парадигми: В.Ф. Антипенка, В.П. Богданова, В.О. Глушкова, В.В. Крутова, В.В. Остроухова, Ю.А. Лапутіної, В.А. Ліпкана та інших. Варто відзначити високий науковий рівень деяких розробок, що спрямовані передусім на кваліфікацію тероризму в межах чинного правового простору та змісту національної безпеки у контексті протидії йому. Слід також наголосити, що